

Vývojová psychologie

Alena Uhrová, Pavel Humpolíček
Psychologický ústav FF MU

Program přednášky

- 📄 Výuka vývojové psychologie na PsÚ FF MU
- 📄 Komentář k doporučené literatuře
- 📄 Vývojová psychologie v systému věd
- 📄 VP jako věda: předmět, cíl, metody, teorie, terminologie
- 📄 Základní pojmy VP
- 📄 Přehled teorií
- 📄 Seznámení s nejzákladnějšími teoriemi psychického vývoje
- 📄 Vývojová období: důležité pojmy
- 📄 Přehled nejvýznamnějších vývojových psychologů

Výuka VP na PsÚ FF MU

📄 2 semestry

📄 zahrnuje:

📄 A. obecné poznatky a teorie VP

📄 B. Charakteristiku vývojových období a vývoj psychických funkcí

📄 C. Speciální témata VP a aktuální společenské problémy

Doporučená literatura

Základní literatura

- ☞ Langmeier, J., Krejčířová, D. (1998) Vývojová psychologie. Praha: Grada
- ☞ Langmeier, J., Matějček, Z. (1968, 1974): Psychická deprivace v dětství. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství.
- ☞ Říčan, P. (2004). Cesta životem. Praha: Portál.
- ☞ Švancara, J. (1973, 1981). Kompendium vývojové psychologie. Praha: SPN.
- ☞ Švancara, J. (1983): Psychologie stárnutí a stáří. Učební text. 2. vyd., Praha SPN.
- ☞ Vágnerová, M. (2000). Vývojová psychologie, Portál: Praha.

Doporučená literatura

- Bouchalová, M. (1987). Vývoj během dětství a jeho ovlivnění. Praha: Avicenum.
- Černoušek, M. (1990). Děti a svět pohádek. Praha: Albatros.
- Hoskovec, J., Hoskovcová, S. (2000). Malé dějiny české a středoevropské psychologie. Praha: Portál. str.105 –121
- Kotásková, J.: Analýza dětské hry a její využití ve výzkumu. Čs. Psychologie, 1969, 5, str. 460-473.
- Langmeier, J. (1991). Vývojová psychologie pro dětské lékaře. Praha: Avicenum.
- Millarová, S. (1978). Psychologie hry. Praha: SPN.
- Piaget, J. , Inhelderová, B. (1997). Psychologie dítěte. Praha: Portál.
- Pouthas, V., Jouen, F. (2000). Psychologie novorozence - chování nejmenšího dítěte a jeho poznávání. Praha: Grada. str. 93 -105
- Pouthas, V., Jouen, F. (2000). Psychologie novorozence. Praha: Grada.
- Příhoda, V. (1967–1974). Ontogeneze lidské psychiky, I. - IV. Praha: SPN.
- Říčan, P. (1991). Cesta životem. Praha: Pyramida.
- Švancara, J. (1993). Geneze systémů empirické psychologie. Brno: MU.
- Švancarová, L., Švancara, J. (1980): Vývoj dětských grafických projevů. In: Josef Švancara a kol.: Diagnostika psychického vývoje. 3. vydání. Praha, Avicenum, str. 197-216.
- a další...

VP jako věda

 Postavení v rámci věd

 Předmět

 Cíl

 Metody

 Terminologie

 Teorie

Postavení VP v rámci věd

- 📄 Vztah k ostatním psychologickým disciplínám (obecná psychologie, ps. osobnosti, sociální ps., psychopatologie, metodologie)
- 📄 Hraniční vědecké disciplíny (filozofie, neurovědy, biologické vědy, etologie)
- 📄 Aplikace (klinická ps., poradenská ps., pedagogika, pediatrie, psychodiagnostika, psychoterapie)

Uplatnění vývojového psychologa

- ☰ Dětská zařízení
- ☰ dětské domovy
- ☰ diagnostické ústavy
- ☰ ústavy sociální péče
- ☰ pedagogicko-psychologické poradny
- ☰ poradenská centra
- ☰ domovy pro seniory
- ☰ ....

Předmětné okruhy VP

📄 H. Schmidt (1978)-dle časového měřítka:

📄 studium fylogeneze lidské psychiky (různé druhy živočichů, evoluční řada)

📄 studium antropogeneze psychiky (vývoj duševna lidí, různé historické etapy a civilizační okruhy)

📄 studium ontogeneze psychiky člověka (od početí do smrti)

📄 studium aktuální geneze vývoje psych.procesů

Cíl

 Poznání souvislostí a pravidel vývojových změn v jednotlivých oblastech lidské psychiky

Metodologie

Výzkumné plány:

 A. průřezové

 longitudoální

 zrychlené longitudoální

 B. retrospektivní (anamnestické)

 prospektivní (katamnestické)

Metodologie

Metody:

 Pozorování

 Experiment

 Analýza subjektivních sdělení: rozhovor,
dotazník

 Případová studie

Základní pojmy I

- 📄 Vývoj
- 📄 **Psychický vývoj**
- 📄 Vývojová změna
- 📄 *Diferenciace*
- 📄 *Integrace*
- 📄 *Interiorizace*
- 📄 *Fixace*
- 📄 Vývojová krize
- 📄 Senzitivní fáze

Základní pojmy II

Oblasti psychického vývoje:

 1. biosociální vývoj

 2. kognitivní vývoj

 3. psychosociální vývoj

Činitelé psychického vývoje:

 dědičnost, faktory vnějšího prostředí

 (související pojmy: genotyp, fenotyp, socializace)

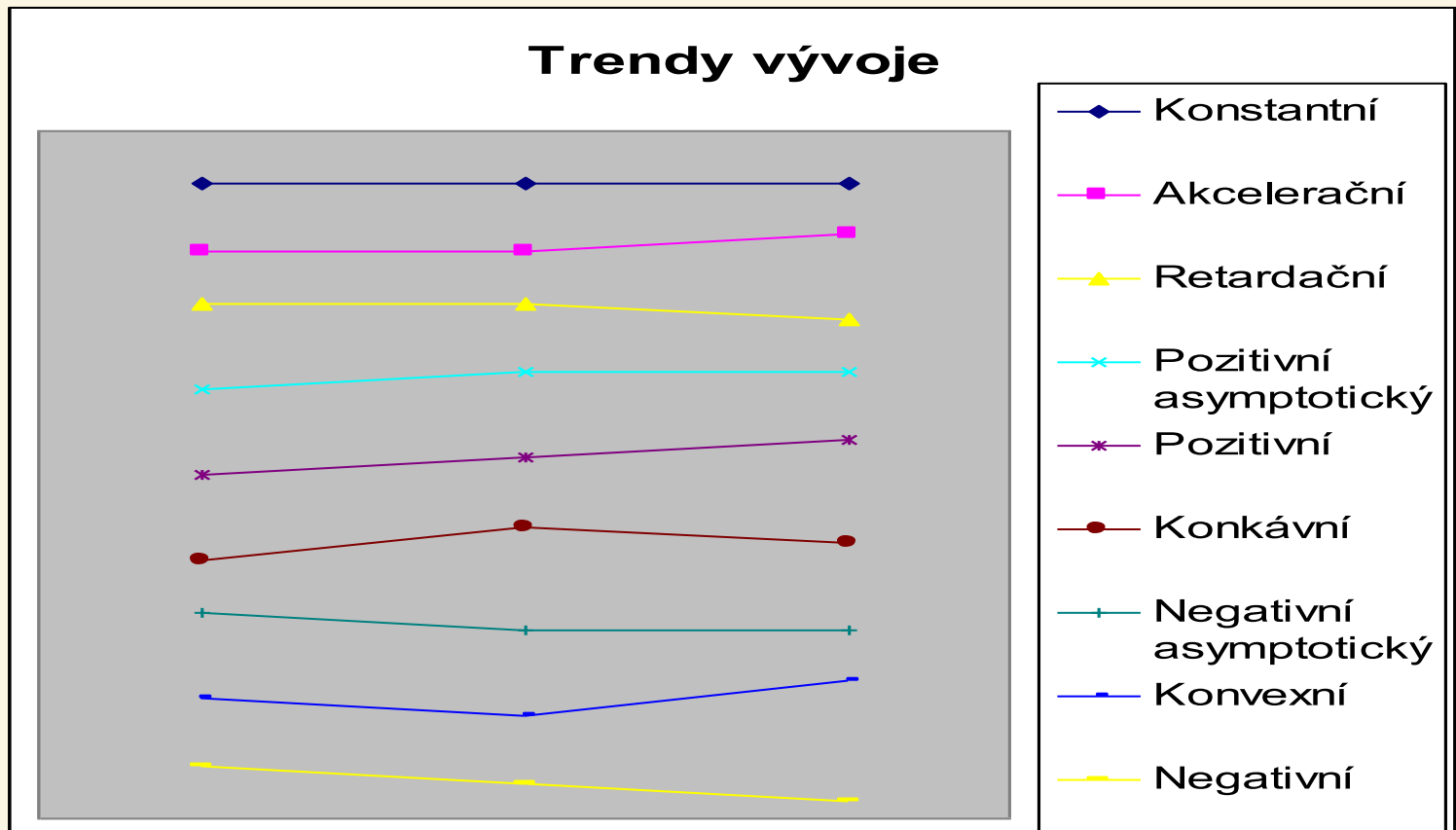
Způsob realizace psychického vývoje:

 zrání, učení

Modely vývoje

Průběhové modely vývoje pro třístupňové vývojové gradienty

(Švancara, 1973)

Periodizace životní dráhy člověka

- ☞ Rozčlenění životní dráhy člověka na určité fáze
- ☞ ? 1 kritérium (které) x více kritérií
- ☞ staší x novější periodizační systémy
- ☞ principy periodizace

Periodizace životná dráhy člověka

Švancara (1978)	Váňerová (2000)
Prenatální období (počítá až narození)	Prenatální období Fáze oplodnění (0-3t) Embryonální období (4-12t) Fetální období (12t-narození)
Novorozenecké období (do 6 týdnů)	Novorozenecké (přibližně 1 m)
Kojenecké období (do 1 roku)	Kojenecký věk (do 1 roku)
Bábový věk (1-3)	Bábový věk (1-3)
Předškoli věk (3-6)	Předškoli věk (3-6)
Školi věk (6-11)	Školi věk Raný školi věk (6/7-8/9) Střední školi věk (8/9-11/12) Střední školi věk (11/12-15) = <i>pubescence</i>
Pubescence, dospívání (11-15)	Pubescence
Adolescence (15-20)	Adolescence (15-20) - <i>indivariabilita</i>
Mladá dospělost (20-30/32)	Období mladé dospělosti (20-35)
Střední dospělost (30/32-46/48)	Období střední dospělosti (35-45)
Stáří (46/48-65)	Období starší dospělosti (45-60)
Starí (65-)	Období raného starí (60-75)
Výsoký věk (75-)	Pravěstarí (75-)

Vývojové teorie

1. Teorie determinace duševního vývoje

 a) Teorie empiristické (exogenistické)

 b) Teorie nativistické (endogenistické)

- racionalistické
- iracionalistické (instinktivistické, hedonistické)

 c) Teorie interakční (syntetické, dialektické)

2. Teorie periodizace duševního vývoje

3. Teorie individuace duševního vývoje

„Nature versus nurture“

📄 Environmentalismus

x

📄 Hereditarismus (F. Galton)

📄 zkoumání dvojčat: Lurija, Švancara, Eysenck

📄 konvergence směrů-3 hypotézy (Švancara):

1. Gaussova křivka

2. Psychické stavy x chování v sociálním kontextu

3. Stupeň vývoje

Nejznámější vývojové teorie (Periodizace vývoje)

☞ S. Freud-teorie psychosexuálního vývoje

☞ E.H. Erikson-Epigenetická stadia

☞ M. Mahlerová

☞ J. Piaget (vývoj myšlení, t. morálního vývoje)

☞ L. Kohlber (t. morálního vývoje)

☞ (C. Gilliganová (t. morálního vývoje))

Teorie psychosexuálního vývoje

📄 Autor: Sigmund Freud (1856-1939)

📄 1. Orální fáze (0-1)

📄 2. Anální fáze (1-3)

📄 3. Falická fáze (3-5)

📄 4. Období latence (6-12)

📄 6. Genitální období (12-)

Erik Homburger Erikson (1902-1982)

Osm věků člověka

- 1. Důvěra x nedůvěra (0-1) ⇒ naděje
- 2. Autonomie x zoufalství (1-3) ⇒ vůle
- 3. Iniciativa x vina (3-6) ⇒ účelnost (cíl)
- 4. Snaživost x méněcennost (6-12) ⇒ kompetence
- 5. Identita x konfúze rolí (12-19) ⇒ věrnost
- 6. Intimita x izolace (19-25) ⇒ láska
- 7. Generativita x stagnace (25-50) ⇒ pečování
- 8. Integrita „já“ x zoufalství (50-) ⇒ moudrost

Margaret Mahlerová

---

1. Normální autismus (0-2m.)
2. Symbiotická fáze (2-4/6m.)
3. Seperace-individuace
  - a) Fáze diferenciacie (4/6-9/10m.)
  - b) Praktikující (9/10-15/18m.)
  - c) Znovuzbližovací (15/18-36m.)
  - d) Konzolidace individuality (36 m.-)

J.Piaget (1896-1980)

📄 Genetická epistemologie-teorie vývoje myšlení

1. Senzomotorické stadium (0-2r.)

2. Předoperační stadium (2-7 r.)

a) Stadium symbolického a předpojmového myšlení (2-4)

b) Stadium názorného myšlení (4-7)

3. Stadium konkrétních operací (7-11)

4. Stadium formálních operací (11/12-)

Pokračovatelé: neopiagetovci

Vyhledávání problémů (P.Arlinová), dialektické myšlení,
postformální myšlení

Teorie morálního vývoje

J.Piaget-

 -30.léta: 3 základní etapy vývoje morálky, kt. Odpovídají etapám poznání světa:

1. Heteronomní morálka
2. Autonomní morálka
3. Dítě přihlíží k motivům jednání

Lawrence Kohlberg

☞ Navázal na J. Piageta a rozvinul jeho teorii (60.léta)

☞ Stadia vývoje morálky:

1. Předkonvenční stádium

- a) Heteronomní stádium
- b) Stádium naivního instrumentálního hédonismu

2. Konvenční stádium

- a) Shoda s ostatními „morálka hodného dítěte“
- b) Morálka svědomí a autority

3. Postkonvenční stádium

- a) Morálka jako forma společenské smlouvy
- b) Morálka vyplývající z univerzálních etických principů

Mužská x ženská morálka

Carol Gilliganová

 Kritika teorie L. Kohlberga aj. Piageta

 „morálka spravedlnosti“ x „morálka péče“

Alternativní vývojová sekvence ženské morálky

-později připouští, že prvky u obou pohlaví, ale jsou rodově specifické

Lit.: H.Heidbrink (1997). Psychologie morálního vývoje. Praha: portál.

Významní představitelé I

📄 J.A.Komenský (1592-1670)

📄 J.Locke (1632-1704)

📄 J.J:Rousseau (1712-1778)

📄 Ch.Darwin (1809-1882)

📄 Empirické výzkumy ontogeneze:

📄 Darwin, Tiedman, Teine, Montbeillard

Významní představitelé II

 W. Prayer (1841-1897)

 Granville Stanley Hall (1844-1924)

 James Mark Baldwin (1861-1934)

Významní představitelé III

Vídeňská škola:

Manželé Karl a Charlotte Bühlerovi

Ženevská škola:

Edouard Claparède (1873-1940)

Jean Piaget (1896-1980)

Pařížská škola:

Alfred Binet (1857-1911)

H. Wallon (1879-1962)

Česká a slovenská vývojová psychologie

📄 Brněnská škola: Rostohar, Kratina Chmelař,
Konečný, Kolaříková

📄 Příhoda, Čáda

📄 Langemeier, Matějček, Švancara,
Krejčířová, Vágnerová